

Pospíšil, Ivo

Derrida očima českého literárního vědce

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. X, Řada literárněvědné slavistiky. 2001, vol. 50, iss. X4, pp. 137-138

ISBN 80-210-2552-2

ISSN 1212-1509

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/103100>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ných vědců: Franka Wollmana, Jiřího Horáka a Karla Krejčího, z nichž každý ozřejmoval jiný aspekt umělcovy tvorby (Wollman – slovanský kolektivismus, stavěný do protikladu k individualismu, Horák – ideově tematické analogie a rozdíly Reymontových *Sedláků* a české vesnické prózy, Krejčí – funkce fyziologické črty v Reymontových románech). Těžištěm referátu bylo objasnění literárního kontextu a specifiky recepce autorova díla. Na problematiku recepce se soustředilo i několik dalších referátů (M. Balowski: *Górnolęzkie przekłady „Chłopów” Reymonta*, I. Hymik: *Recepcja „Chłopów” Reymonta na Zaolziu*, J. Raclavská, I. Konderlová: *Reymont na łamach „Gwiazdki Cieszyńskiej”*). V této sekci bohužel nezazněl ohlášený referát J. Hvišče o recepci Reymontovy tvorby ve slovenské literatuře.

Druhá skupina referátů byla věnována analýze Reymontova díla, nejčastěji *Sedláků*. Otevřela ji stať J. Damborského *Plurál úcty v Reymontově díle*. Následovala vystoupení E. Mrhačové *Přirovnání v „Sedláčích” Reymonta*, P. Vidláka *Nazwy własne w „Chłopach” Reymonta*, M. Skalky *Komunikacja*

niewerbalna w „Chłopach” Reymonta, A. Dědičové *Folklor dziecięcy w „Chłopach” Reymonta*.

Druhý den jednání zahájila svým referátem *Kształtowanie się naturalizmu i symbolizmu u Reymonta* přední znalkyně Reymontovy tvorby B. Kocová z Varšavy, D. Dworakowska hovořila o obrazu bretoňské krajiny v některých Reymontových povídkách, Z. Matyskova v práci *Reymontowska księga chłopów polskich* postihla podmínky vzniku a významu Reymontova základního díla. Další ohlášené referáty, které na konferenci nebyly předneseny, budou zařazeny do sborníku připravovaného J. Raclavskou. Za zaznamenaní stojí potěšující fakt, že na konferenci vystoupila řada mladých adeptů vědy a že předneseným referátům byla věnována živá diskuze.

Na ostravské Filozofické fakultě zástupci polské konzulátu v Ostravě u příležitosti konference otevřeli výstavu k 75. výročí úmrtí W. S. Reymonta, která na dvaatřiceti názorných panelech přiblížila život a tvobu tohoto velkého polského spisovatele a promítla je na pozadí epochy, literárních proudů a jeho osobních a národních zkušeností.

Krystyna Kardyni-Pelikánová

DERRIDA OČIMA ČESKÉHO LITERÁRNÍHO VĚDCE

Jeden zahraniční slavista mi vyprávěl o příchodu nového profesora na stolicí literárněvědné slavistiky ve své zemi (byl to cizinec, Slovan). Každý profesor tu má možnost objednávat knihy pro katedrovou knihovnu a tím poněkud modelovat celkové zaměření pracoviště a jeho preference: od nového profesora slavistiky z postkomunistické země se čekalo, že bude objednávat slovanskou literární vědu a beletrii. Očekávání však bylo zklamáno: „Byl to samý Derrida“, řekl mi překvapeně onen slavista. Nevidím v tom však žádný paradox: nejenže se Derrida a jeho dekonstrukce týká i slovanských literatur, ale řekl bych, že má svým myšlením k našemu světu poměrně blízko. Svým způsobem o tom svědčí i vskutku krásná (esteticky i myšlenkově) monografie Zdeňka Kožmína *Smysl dekonstrukce. Derridovy průřezy*. (Masarykova univerzita, fakulta filozofická, Brno 1998).

Autor přistupuje k Derridovi jako vždy „kožmínovsky“, tj. osobitě a osobně, když v úvodní poznámce vykládá, jak se k Derridovi dostal za studijního pobytu v Rakousku a pak později a jak si sám pro sebe začal vykládat „svého“ Derridu. Na počátku stojí kapitola *Uchopení hlasu*, skvělá v jemnosti svého přístupu a spojení s Beckettem a v pojetí zcizení či lépe zcizování: „Kdybych se

tento závěr pokusil zformulovat jako svou vlastní otázku, zeptal bych se (=Z. K.), zda se nezcižuje sám fenomén hlasu jaksi obecně, jako součást situace světa v čase fin de millénaire a dodejme i v čase všemoci hlasových médií a s tím spjaté snížené komunikovatelnosti díky nedialogické pozici hlasu – anebo zda samo zcizení nesahá dokonce ještě daleko hlouběji do nás samých, do každého z nás, a zda bychom vůbec byli schopni toto zcizení skrze náš vlastní hlas zaslechnout.“ (s. 10-11).

Kožmín analyzuje Derridovy klíčové spisy jeden za druhým od prvního dílu *Grammatologie* k dílu druhému, který se týká jednak písma a stopy, jednak rousseauovských „fundamentů“: „Jak uzavřít interpretaci Grammatologie? Je jen dokladem provokativnosti Derridova myšlení, anebo něčím víc? Nebyl by tak rozsáhlý spis jen pro osvětlení problému „différance“ příliš velkou oklikou? Domnívám se, že se tu při vši problematizaci skoro všeho pohybujeme na velice plodném myšlenkovém ostří samotného permanentního hraničení. To v čase zafixovaných metodologií nemusí být jen pokus o jakousi slepou extravagantní uličku.“ (s. 22).

Dalo by se říci, že Kožmín jednak pozvolna a kontemplativně proniká do Derridova labyrintu,

jednak si vytváří jakousi pojmovou mřížku vybraných Derridových pojmů, resp. svých vlastních označení, která mu slouží jako nástroje onoho obtížného mapování. Dochází tak k oněm v titulu již signalizovaným „přehledům“. Za klíčovou a současně nejsložitější kapitolu pokládám *Lék jako dobro i zlo* analyzující *Disseminace* a *L'archeologie du frivole* (1973) v souvislosti s filozofem 18. století abbém de Condillac: „Derridův Condillac tak vyúsťuje do problémů, které nás znepokojují dnes. Za čím vlastně jdeme? A můžeme vskutku dosáhnout něčeho prvotního, pravého? Neprodukujeme jen dál a dál nové marnosti, nové frivolity?“ (s. 53).

Autor užívá osvědčené metody všech interpretů, jimž jde nikoli o silové přístupy, ale o citlivost a hloubkové pochopení. Kusy Derridova textu uvádí v českém překladu, dílem ve francouzském originálu nebo německém překladu: rozehrává tedy vzájemně zrcadlení tří jazyků a jejich pojmů, které mu umožňuje získávat křehlé další rozměry ve vnikání do Derridova myšlení. Tyto kusy textů pak komentuje, resp. umožňuje nám vhled do svého myšlenkového postupu, do svých úvah a váhání.

K „parádním“ číslům Derridy i jeho interpreta patří pojednání o Apokalypse („A co když už na Patmosu chtěla apokalypsa vystoupit ze sebe samé? Co když ono VNĚ už bylo zakódováno v samotné apokalypse? Což bylo jasné, co je uvnitř a co je vně? Byl to text zavřený nebo otevřený? Nebylo vše náhodné a nejisté?“ – s. 59) a kaskovským zakletí. Známý případ amerického dekonstruktivisty Paula de Mana a jeho kolaborace za poslední války rozebírá jak Derrida, tak Kožmín („Končí optimisticky, když přijímá telefonát dávného přítele de Mana, který s ním žil během války v Belgii. Nic nacistického nevystoupilo v chování de Mana do očí jeho přátelům. Věřili mu.“ – s. 84). Po kapitolách *Freudovský otazník nad archívem* a *Aporie konce* dobírá se Kožmín k resumování

své činnosti. Konstatuje, že v našem literárněvědném prostředí je dekonstrukce jevem spíše okrajovým, ale již nazrál čas k její reflexi. Smysl Derridy vidí nikoli jen v odstraňování literárněvědných iluzí, ale zejména v hledání opěrných bodů pro naše další bytí v nadcházejícím tisíciletí (s. 113). Veškeré pracné a v něčem bolestné zmltání (ale u Kožmína vždy mající řád a klid) v Derridově labyrintu končí – jako u Kožmína takřka vždy – prostým závěrem: „Smysl dekonstrukce není v převratných, systematizovaných odpovědích, není v zakladatelské roli nové metody, nýbrž spíše v důkazu, jak je obtížné vymaňovat se z ustálených přístupů k vědeckým, filozofickým, uměleckým otázkám a řešením.“ (s. 115).

Utlá, ale hutná Kožmínova knížka obsahující i sekundární literaturu předmětu a soupis všech Derridových děl (lze jen vytknout nedostatečnou redakci, která se projevuje v některých partiích značným množstvím překlepů), vyvolává několik otázek a z nich jednu podstatnou: totiž nakolik může Kožmínův pokorný, ale trochu kouzelnický a sugestivní a snad i autosugestivní výklad vytvořit rámec pro českou recepci Derridy tak, jako to učinila Kautmanova skepse k hermeneutice (1969). Kožmínovy derridovské kontemplace přišly naštěstí v mnohem příznivějším čase a prostředí a je naděje, že jsou spíše než koncem české recepcí Derridy jejím počátkem a inspirací: zatím se zdá, že české prostředí Derridu využívá či používá, resp. nakládá s vytrženými kusy jeho díla – Kožmín se snad poprvé pokusil učinit z Derridy percepční slů, byť někde potřhanou a snad i vyspravovanou nebo nastavovanou. Nejde však jen o prioritu, ale především o umné propojení subjektivního uchopení a současně pootvěření jiným. V tom bych spatřoval Kožmínův derridovský primát takřkajíc „na druhou“.

Ivo Pospíšil

KOMPARATISTA, JAKÝCH JE DNES NA SVĚTĚ MÁLO

Jeho rozsáhlou bibliografií, čítající více než šest set jednotek včetně desítky knih, bychom mohli rozdělit do několika vědecky zájmových okruhů: německo-slovanské vztahy, metodologická hledání, zonální literární systémy, střední Evropa, jihozápadní Evropa, Balkán, cesty ke světové literatuře, německá a rakouská literatura, slavica. Taková je šíře odborného zaměření jednoho z nejvýznamnějších současných světových literárních vědců (autora mj. základní teoretické práce *Ver-*

gleichende Literaturwissenschaft. Bestandsaufnahme und Ausblicke, 1988), který se 5. června 2000 dožil osmdesáti let. Je jím akademik Zoran Konstantinović, bělehradský rodák a profesor germanistiky na jeho univerzitě, od roku 1970 pak profesor univerzity v Innsbrucku. Založil zde katedru srovnávací literatury a byl iniciátorem rozvoje literární komparatistiky v Rakousku, organizátorem mnoha mezinárodních kongresů a vědeckých setkání, aktivním spolupracovníkem Mezinárodní